

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет культури і мистецтв  
Кафедра культурології

«Національні меншини в соціокультурному просторі Херсонщини»

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка вищої освіти

Спеціальності: 034 Культурологія

Освітньо-професійної (наукової)

програми: Культурологія

Алябова Анастасія Сергіївна

Керівник: Кандидат педагогічних

наук, доцент Форостян Анатолій

Федорович

Рецензент: директор Херсонського  
обласного центру народної творчості

Капелюшник В.В.

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП</b> .....	3
<b>РОЗДІЛ 1. Особливості дослідження національних меншин в Україні</b> .....	7
1.1. Методологія дослідження .....	7
1.2. Формування поняття «Національні меншини» у культурному та правовому полі України .....	13
<b>РОЗДІЛ 2. Соціокультурні детермінанти формування полікультурного простору Херсонщини</b> .....	22
2.1. Національне різноманіття сучасної України .....	22
2.2. Соціокультурне значення національних меншин у розвитку культурного простору Херсонщини .....	30
<b>ВИСНОВКИ</b> .....	40
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ</b> .....	43
<b>ДОДАТКИ</b> .....	47

## ВСТУП

**Актуальність дослідження.** Сучасний розвиток України в умовах воєнної агресії, спрямований на консолідацію населення в єдиний народ. Під тиском цих подій відбувається формування полікультурного суспільства з єдиною національною ідеєю, де головним стрижнем виступає – перемога. Адже, національний склад населення України багатонаціональний, це визначалося упродовж її історії яку сьогодні намагаються переписати та подати новий наратив.

Так, на думку Рафальського О. О., «...агресивна політика Російської Федерації уможливорюється й непослідовністю заходів із реалізації національної безпеки України, в системі якої соціогуманітарним питанням мало б належати чільне місце. Суспільство, ідентичність якого вражена невизначеністю, національні символи якого піддаються сумніву, – неспроможне протистояти деструктивним зовнішнім впливам. Навіть більше, ціннісно-сміслові суперечності спричиняють дезінтеграційні тенденції.» [30] Адже, враховуючи багатонаціональний склад населення, ані образи героїчного минулого, ані образи актуального майбутнього не були спільними факторами консолідації для всієї України, з урахуванням її багатонаціонального населення.

Як зазначають Мельник С. та Черненко С., «Україна – поліетнічна держава. Найбільш повні дані про національний та мовний склад її населення можна почерпнути з національного перепису, що відбувався у 2001 році. За переписом, у країні мешкають представники 130 національностей. Безперечно, ця цифра дає лише загальне уявлення про національний склад, бо насамперед слід звернути увагу на чисельність тієї чи іншої громади» [19]. Звісно, що домінуючою національною більшістю є українці, однак недооцінка представників інших національностей у формуванні державної цілісності може стати ключовим важелем у її руйнації.

На сьогоднішній момент, важливі теми розвитку України знайшли своє відображення у публікаціях українських істориків, культурологів, політологів, філософів та соціологів та інших. Науковці привертали увагу громадськості до проблемних аспектів української культури, історії, політичної системи, актуальності розвитку соціогуманітарної сфери та потенційних небезпек, які спричиняються російською політикою на пострадянському просторі. Зокрема, українські етнополітологи – В. Войналович, В. Євтух, О. Картунов, В. Котигоренко, В. Кулик, О. Майборода, Л. Нагорна, М. Панчук, С. Римаренко, Ю. Римаренко, М. Рябчук, І. Цепенда, Л. Шкляр та ін. – докладно аналізували чинники становлення українського етносу, міжетнічні відносини, статус і особливості розвитку національних меншин в Україні. Цивілізаційний контекст суспільно-політичних процесів і культурної ситуації в Україні розкривали в своїх працях В. Андрущенко, М. Михальченко, О. Моц, М. Обушний, М. Попович, М. Юрі та ін. а вплив сучасної культури на конструювання картини світу та формування поведінкових норм висвітлено в працях В. Бушанського, Ю. Шайгородського, О. Шевченка та інших науковців. Інституційні чинники суспільно-політичних трансформацій в Україні – предмет досліджень О. Бабкіної, Є. Головахи, О. Рафальського, В. Горбатенка, В. Горбуліна, Г. Зеленько, М. Кармазіної, Ю. Левенця, Ю. Шемшученка та ін. важливими також є і праці, присвячені питанням розвитку економіки України (А. Аслунд, О. Білорус, А. Гальчинський, В. Геєць, Т. Єфименко та ін.). Автори піддають критиці той характер відносин, що створився в Україні, наголошуючи на необхідності розвитку придатного середовища і сприяння розвитку відносин як у правовій так і в культурній сферах. Паралельно, вітчизняними науковцями здійснюються ґрунтовні дослідження соціально-демографічного стану й перспектив розвитку української нації з її багатоетнічним складом

населення (О. Злобіна, І. Курило, Е. Лібанова, О. Макарова, С. Пирожков та ін.), що є вкрай важливим в умовах військових дій.

Тож, аналізуючи стан наукової розробки теми даної роботи слід наголосити, що проблема регіонального аспекту взаємовпливу різних культур на формування цілісної національної культури в нашій державі залишається недостатньо дослідженою і потребує ретельного вивчення. У вітчизняній історіографії недостатньо робіт, які б у повному обсязі (не лише теоретично, а й практично) висвітлювали принципи вирішення цієї проблеми.

Враховуючи актуальність, **метою дослідження** є виділення ролі національних меншин у формуванні самобутньої культури Херсонщини.

Для реалізації мети дослідження визначені наступні **завдання**:

1. Дослідити методологічні особливості дослідження даної проблеми.
2. Дати визначення поняттю «національні меншини».
3. Охарактеризувати історичні віхи формування регіональних аспектів розвитку культури в Україні.
4. Виділити основні аспекти впливу національних меншин на формування культурного простору Херсонщини.

**Об'єктом дослідження** є, формування соціокультурного простору України, а **предметом** – роль національні меншини у соціокультурному просторі Херсонщини.

**Методи дослідження.** В роботі використанні метод порівняння та узагальнення, метод вивчення науково-методичної літератури та періодичних видань.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає у деталізації джерельної бази та виокремлення загальних тенденцій у дослідженні проблеми соціокультурного значення етнічних меншин України у формуванні її культурного простору.

**Теоретичне значення одержаних результатів.** В результаті проведеного дослідження були сформовані основні шляхи та теоретично обґрунтовані підвалини взаємовпливу різних культур при формуванні регіонального культурного поля.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає у результаті проведеного дослідження. Їх можна використовувати при викладанні наступних курсів, а саме, «Теорія культури», «Історія художньої культури Півдня України».

**Апробація дослідження.** За результатами дослідження, в електронній збірці «Магістерські студії 2022 року», була опублікована стаття «Вплив національних меншин на формування культури Херсонщини» (м.Херсон 2022). Також результати дослідження були представлені у виступі на XII Усеукраїнській (із міжнародною участю) науково-практичній (online) конференції **«Актуальні проблеми мистецької освіти в системі вищої школи» (м.Херсон 2022)** у доповіді «Національні меншини в соціокультурному просторі Херсонщини» та у доповіді «Правові аспекти захисту прав національних меншин в українському суспільстві» на III Міжнародній науково-практичній конференції **«Феномен культури постглобалізму» (м.Маріуполь 2022)**.

**Структура роботи.** Робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

# РОЗДІЛ 1

## ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ

### 1.     **Методологія дослідження**

Особливості розвитку сучасного українського суспільства визначаються загальнолюдськими тенденціями на державному рівні. Адже населення України має багатонаціональний склад, який формувався у продовж усієї її історії. Тож, особливості національно-культурного розвитку різноманіття етнічних меншин України тривалий час перебувають у центрі уваги як окремих дослідників, так і наукових, почасти урядових і громадських організацій. Важливість і значущість цих досліджень – проблем національних меншин, зумовлюють також уважне ставлення до них упродовж ХХ ст., а починаючи з другої половини ХХ ст. і до цього часу – і підвищений інтерес із боку багатьох учених різного спрямування: істориків, етнографів, соціологів, юристів, політологів, інших фахівців – теоретиків та практиків.

Початок цих досліджень було покладено ще науковцями Харківського, Київського та Львівського університетів у другій половині ХІХ століття. Особливе значення мають праці М.Грушевського, О. Потебні, В.Антановича та інших [8].

Сучасні дослідження стану культурних та політичних прав національних меншин в Україні базуються на наукових здобутках відомих сучасних дослідників, зокрема О. М. Бикова, В. П. Колісника, В. О. Нікітюка, П. Е. Герчанівської, В. Ф. Погорілко, П. М. Рабіновича, Ю. І. Римаренко, Л. І. Рябошапка, М. М. Товта та ін. [14, 35]. Водночас проблематика національних меншин в державі для наукових досліджень не втрачає своєї актуальності.

Так, проблеми прав та свобод людини і громадянина, у тому числі національних меншин, досліджували В.Б. Євтух [13], О.В. Картунов, І.О. Кресіна, Л.І. Лойко [15], О.М. Майборода, В.Р. Махманович, Н.І. Панчук, О.О. Рафальський, П.І. Надолішній, В.О. Нікітюк [10], М.І. Пірен, В.А. Скуратівський, В.П. Троцинський [6] та інші. Серед науковців, які досліджують складові елементи статусу національних меншин, не існує єдиної думки щодо сутності цього суб'єкту конституційних правовідносин, кваліфікуючих ознак, за якими можна виділити національну меншину як суб'єкт-об'єкт сучасної української етнополітики, що базується на культурному різноманітті у державі.

Історичні реалії розвитку національних меншин в Україні стали предметом дослідження науковців, які вивчали досвід вивчення місця і ролі національних меншин України в культурно-політичних процесах першої чверті ХХ ст. – В. Солдатенко «Революційна доба в Україні (1917 – 1920 роки): логіка пізнання, історичні постаті, ключові епізоди» та «У вирі революцій і громадянської війни (актуальні аспекти вивчення 1917 – 1920 рр. в Україні). В. Устименко розглядає «Національні меншини в період Української революції 1917 – 1921 рр.: історіографічні нотатки». Результати виконаного Л. Рябошапком аналізу публікацій про культурно-правове становище національних меншин в Україні 1917 – 1920 рр. викладено в його монографії. Про історію та джерела дослідження етнічних меншин УСРР і політику комуністично-радянської влади щодо них найповніше уявлення дають праці Л. Якубової, серед них її монографія «Етнічні меншини УСРР у 20-і – першій половині 30-х років ХХ ст.: історіографія та джерела дослідження» [28].

Окремий напрям досліджень був присвячений культурно-освітній діяльності національних меншин на теренах держави Н. Яксом, В.Огнев'юком, С.Сисоєвою, О. Хижняком, П. Горским, І. Годоліним, М. Огнасантом тощо. Кожен дослідник пропонував власний погляд на



проблему, що характеризує стан розвитку освіти у національних групах які перебувають в іншій державі як складова її населення.

Дослідження з історії національного шкільництва та культурно-освітнього розвитку національних меншин в Україні перебували в полі зору: О. Бистрицької, Л. Войналовича, О. Войналович, О. Рафальського, Б. Чирко, С. Шевченко, Л. Якубова та ін. Методологічні основи історико-краєзнавчих досліджень вивчали В. Бугрій, Л. Вовк, Т. Завгородня, С. Золотухіна, Л. Корж-Усенко, М. Левківський, Н. Побірченко та ін. [24].

Поряд з цим, проблеми генези освіти національних меншин в Україні висвітлювалися у працях О. Бистрицької, Л. Войналович, О. Войналович, С. Очеретянко, Н. Кротік, А. Кузьменко, Л. Якубової, Б. Чирко, С. Шевченко. У контексті відображення процесу етнонаціонального розвитку окремих регіонів України здійснено дослідження таких науковців: Південний регіон України – І. Задерейчук, О. Данильченко, Ю. Демура, І. Міронова, В. Пилипенко; Правобережної України – О. Жуковський, П. Слободянюк; Поділля – І. Кавун, Л. Місінкевич, В. Нестеренко, А. Суровий; Волині – Ю. Кондратюк, В. Надольська, Н. Рудницька, Н. Сейко; Донбасу – І. Мартинчук, О. Обидьонова, О. Сучкова; Харківщини – Р. Шарібжанов, І. Мухіна, О. Гончарова [17].

Діяльність культурно-освітніх товариств на українських землях висвітлено у працях І. Зуляки, В. Чоповського, Г. Білавича та Б. Савчука, Н. Кошелевої та ін. Головні заслуги в боротьбі з владним режимом за лібералізацію освітнього законодавства автори відводять «Просвіті» та «Рідній школі» [23].

Ще одним важливим напрямом у науковій діяльності є дослідження історії релігійних громад національних меншин підрадянської України в 1920 – 1930-ті роки які досліджував М. Жолоб. Історіографію становища польської національної меншини в УСРР в цей

же період вивчав І. Ващенко, історіографію питань освіти національних меншин України – А. Кузьменко. Історію дослідження міжетнічної взаємодії на західноукраїнських землях у міжвоєнний період аналізував М. Гон. Окрім цього, він вивчав і порівнював тенденції формування в Україні і Росії кінця 1980-х – першої половини 1990-х рр. етнополітичного дискурсу про взаємодію етнічної більшості і національних меншин колишньої території СРСР.

Важливим у формуванні загальної картини розвитку та існування національних меншин на теренах України є дослідження проблем Голокосту. першими, хто працював у даній тематиці були: А. Подольський, С. Єлісаветський, В. Лауер, Д. Міхман, А. Медведовська, І.-П. Химка та ін. У подальшому, станом дослідження історії сучасної кримсько-татарського народу стали опікуватись науковці Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України.

Проблеми захисту прав національних меншин серед учених-юристів України досліджували О. Биков, В. Колісник, В. Нікітюк, В. Погорілко, П. Рабінович, Ю. Римаренко, Л. Рябошапка, М. Товт та інші. Вагомий внесок у дослідження захисту прав національних меншин здійснили російські учені А. Абашидзе, Ф. Ананідзе, Л. Карапетян, О. Лукашова, С. Юр'єв. Серед інших зарубіжних авторів, які досліджували захист прав національних меншин, слід виділити праці Ф. Гекмана, Ф. Ермакори, Ф. Капоторті, А. Хонора, Г. Шеу. Для деталізації окремих аспектів цієї проблеми велике значення мають роботи українських учених-правників В. Євінтова, М. Буроменського, М. Баймуратова, В. Денисова, О. Копиленка, О. Мартиненка, В. Нікітюка, В. Буткевича, В. Мицика. Науковці досліджують сучасний стан низки проблем, пов'язаних із захистом прав національних меншин в Україні та визначенням проблем реалізації цих прав на конституційному рівні [22].

Особливого значення набувають результати комплексного дослідження О. Рафальського щодо розвитку науково-історичних знань про національні меншини України у ХХ столітті станом на 2000-й рік, які викладено у книзі «Національні меншини України у ХХ столітті: історіографічний нарис» [31]. Фахову оцінку найвагомимим здобуткам дослідження динаміки політичного і правового становища національних меншин України в минулі 100 років дано у колективній монографії «Національне питання в Україні ХХ – початку ХХІ ст.: історичні нариси», яку підготували науковці Інституту історії України НАН України, Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, Київського національного університету ім. Т. Шевченка та інші вітчизнянні наукові установи [16]. Стан наукового розроблення етнополітичних та етноконфесійних аспектів життєдіяльності національних меншин після здобуття незалежності Україною, розглядався в статтях «Українська етнополітологія: становлення, теоретико-методологічні засади» (В. Котигоренко, О. Майборода, Л. Нагорна, Л. Шкляр), «Національні меншини як об'єкт етнополітичних досліджень» (М. Панчук, О. Калакура), «Етноконфесійні процеси в сучасній Україні: новітня історіографія» (В. Войналович), «Мусульмани незалежної України і сучасне українське ісламознавство» (М. Кирюшко), надрукованих у науковому збірнику «Етнополітологія в Україні. Становлення. Що далі?». Про відображення в науковій літературі низки аспектів означеної проблематики дає один з розділів колективної монографії «Етнополітологія» у співавторстві з І. Кресіною, О. Маруховською, С. Римаренко та ін. Систематизовані відомості про наукові публікації, в яких поряд з іншими сюжетами помітне місце відведено регіональним етнополітичним особливостям історії і сучасної життєдіяльності національних меншин України. Названі та інші публікації стимулювали формування гносеологічного й соціального запиту на системне наукове осмислення стану і потенціалу вивчення

ролі та місця національних меншин України в політичних процесах ХХ – ХХІ століття.

Особливої уваги заслуговують роботи автори яких вказують на особливості проживання меншин та етнічних груп в окремих регіонах, їхню взаємодію з місцевою і центральною владою. Зокрема, регіональні аспекти життєдіяльності етнічних меншин досліджували Л.В. Недзеленко, В. Загурська-Антонюк, В. Бородінов та інші [29].

Поряд з цим, особливої уваги заслуговують праці науковців, які деталізували особливості становлення та розвитку багатонаціональної Херсонської області. Тут можливо виділити роботи: І. О. Пилипенка, Д. С. Пальчикової «Географія Херсонщини: навч. посіб.», де виокремлюються та деталізуються національний і мовний склад населення області; О. Дуднік «Національний склад населення Херсонської області, стан та особливості розвитку», в якому наведенні дані дослідження геодемографічних процесів в системі багатонаціонального складу населення області; Р. І. Кабачій «Втрачена топоніміка Херсонщини як віддзеркалення історії краю», ця робота деталізує особливості впливу національного елементу на зміни назв населених пунктів та господарств Херсонської області у першій половині ХХ століття; В. Ю. Пилипенко «Державна етнополітика в умовах Півдня України: правовий та культурологічний аспект», автор деталізує саме умови реалізації державної етнополітики на регіональному рівні; Л. І. Полякова «Проблеми розвитку поселенських структур Півдня України 60-80-х років ХХ ст.»; В. М. Скляр «Херсонська область: етнічний склад населення (1989-2001 рр.)», визначаються загальні закономірності розвитку Херсонщини виходячи з даних переписів різних років тощо. Всі ці статті знайшли відображення у великій роботі творчого колективу науковців, за редакцією Л. М. Андрієнко, З. С. Орлова: «Нації і народності Херсонщини: минуле і сьогодення: анот. наук.-допом. архівно-бібліогр. покажч.» [25].

Отже, значна плеяда науковців істориків, етнографів, мистецтвознавців, соціологів, юристів тощо досліджували проблематику розвитку населення Херсонської області. Її національний склад, традиції які з часом трансформувались у своєрідну культурну площину населення цього регіону. Адже полікультурність Південного регіону дала поштовх для формування специфічної культури цього краю. Саме ця особливість стала запорукою формування неповторної української культури, яка в умовах війни стала сталевим стрижнем незламності народу, нації.

## **2. Формування поняття «Національні меншини» у культурному та правовому полі України**

Розвиток сучасної наукової думки дає можливість оперувати безліччю понять. На думку М.Гельманчука «дослідження етнонаціональної структури українського суспільства передбачає насамперед визначення змісту її базових категорій. Мова йде передусім про категорії «національна меншина», «етнічна меншина», «етнічна група», «етнічна спільнота», «етнонаціональна група». Як правило, цими поняттями оперують у своїх працях науковці і політики, визначаючи різні категорії населення, які зараховують до національних меншин. Кожна окрема держава, враховуючи власні історичні та політичні реалії, дає свої дефініції суб'єктам етнонаціональної політики, виробляє власний підхід до реалізації їхніх прав. Немає єдності щодо змісту етнополітичних термінів і серед вітчизняних дослідників. І хоча нічого принципово нового в галузі теоретичної етнології запропоновано не було, сам факт активної дискусії з проблем етнічності засвідчує, що не

можна вважати ту чи іншу точку зору остаточною, навіть якщо сьогодні вона визнається більшістю дослідників.» [6]

Так, спираючись на енциклопедичний довідник «Етнічність», за авторством В.Б. Євтуха, можемо зазначити, що «Етнічність (від грецьк. *ethnos* – народ, плем'я) – термін, який відтворює якісні характеристики людини або групи людей, пов'язані з їх етнічним походженням і які виявляються у побуті, культурі, поведінці, й в цілому, у ментальності, підтверджуючи це походження та вирізняючи їх з-поміж інших. Часто-густо термін вживається також для означення етнічної спільноти, мовної й культурної самобутності групи людей» [13].

Зважаючи на те, що в Україні проживає велика кількість національностей, але домінуючою кількісною є українська, можемо говорити про меншини, які вважаються народом держави. Тобто, термін «національні меншини», можемо умовно, розглянути як два окремі терміни «національність» та «меншини».

Виходячи із загальноприйнятих тверджень, які існують у науковій думці, зазначимо, що термін «національність» – похідний від слова «нація», який на думку В.Б. Євтуха, найчастіше вживається у трьох значеннях: «1) для означення належності особи до певної етнічної спільноти (у даному випадку нації); 2) для означення сукупності різних форм соціально-етнічних спільностей (скажімо, коли говорять, що в Україні проживають представники майже 130 національностей, то йдеться і про українську етнонацію, і про структуровані національні, етнічні меншини, і про нечисельні етнічні групи); 3) для відтворення стосунків між особою та державою її походження, характерною особливістю яких є те, що держава походження певною мірою перебирає на себе захист людини, що фіксується у різного роду актах й у функціонування таких органів як змішані міжурядові комісії із захисту прав національних меншин (для української практики – наприклад, змішана міжурядова українсько-угорська комісія, така ж українсько-

словацька тощо); периферійна національність – етнічна спільнота, яка є політично підлеглою іншій спільноті у межах більшого співтовариства» [13].

Термін «меншина» (від латин. *minor* – молодший, менший), на думку науковця, це група людей, яка «virізняється соціальними, культурними, релігійними, гендерними тощо ознаками, складаючи у кількісному вимірі меншість у порівнянні з основною структуроутворюючою групою тієї чи іншої спільноти» [13].

Сутність цього феномену «національні меншини» першими почали з'ясовувати західні соціологи, етнологи і певною мірою антропологи. Так, Д. Янг на початку 1930-х рр. звертав увагу на те, що на той час в англійській мові «не існувало слова, яке з філологічною відповідальністю могло бути застосоване до усіх груп, котрі відрізняються своїми біологічними, а також національними рисами, або ж комбінацією і тих, і тих» [29]. Важливим кроком у розробку наукової концепції меншини було зроблено американським соціологом Люїсом Віртом. Це поняття він трактував як: «групу людей, яка на підставі своїх фізичних чи то культурних характеристик відрізняється від інших у суспільстві проживання відмінним й нерівноправним ставленням до себе, й яка вважає себе об'єктом колективної дискримінації» [29]. На думку інших фахівців, М. Харрісона і С. Веглі, Р. Шермерхорна та Г. Ван Амерсфорта меншини мають певні показники, а саме: «1) меншини є підпорядкованими сегментами комплексних державних суспільств; 2) меншинам властиві специфічні, або ж культурні риси, які з позицій домінантних сегментів вважаються такими, що заслуговують на меншу увагу; 3) меншина – це самосвідомі спільноти, об'єднані специфічними рисами, що властиві їхнім членам; 4) членство в меншині визначається походженням; 5) члени меншини прагнуть (унаслідок свідомого вибору чи необхідності) до шлюбів у середині своєї групи» [13].

Для деталізації понять які використовуються у науковому обігу, варто звернути увагу на юридичні параметри цього поняття, оскільки статус «меншини» вимагає певного правового тлумачення, таким чином захищаючи певний народ від можливих утисків з боку домінуючої більшості. Тому у документах міжнародних організацій та ООН, зокрема, виділяються базові ознаки, де «національна меншина» виступає суб'єктом міжнародного права. Ознаки, які використовуються у документах в основному співпадають з ознаками, за якими меншину характеризують соціологи: «1) кількісний склад – меншини мають поступатися у кількісному відношенні іншій частині населення, яка становить більшість; 2) не домінуюче становище; 3) відмінності у етнічному чи національному характері, культурі, мові або релігії» [24]. У цьому контексті доцільно нагадати, що в основу вироблення позиції ООН стосовно меншини було покладено їхнє визначення, запропоноване Франческо Капоторті: «меншиною є група, яка у кількісному плані поступається останній частині населення держави і яка не є домінуючою, а її члени, будучи громадянами цієї держави, мають етнічні, релігійні чи інші характеристики, відмінні від іншої (останньої) частини населення і виявляють, навіть якщо і опосередковано, почуття солідарності, спрямоване на збереження їхньої культури, традиції, релігії чи мови» [24].

Одним з найбільш відомих і найчастіше вживаним поняттям меншин є «етнічна меншина» – «сегмент (група) населення у суспільстві, яка вирізняється спільним (дійсним або уявним) походженням, системою поглядів на довколишній світ та зразками поведінки, має відмінні від собі подібних культурні й фізичні характеристики» [13].

Термін «етнічна меншина» у науковій практиці використовується не так давно, хоча термін «етнос», від якого він походить, відомий науці вже довгий час. Він більш інтенсивно використовується десь з середини



60-х рр. XX ст., а до цього як синонім частіше використовували термін “національна меншина”. Такий стан з термінологією був зумовлений об’єктивними причинами, а саме етнічним ренесансом у поліетнічних країнах світу. Зважаючи на це, етнічна меншина, як і етнос, може існувати відокремлено, і у його долі головну роль буде відігравати не етнополітичні, а етнокультурні цінності, що об’єднують вихідців одного й того ж етносу в інонаціональному середовищі.

Отже, на основі визначень меншини, відомий німецький етносоціолог Ф. Гекманн робить такий висновок про сутність етнічної меншини: «Етнічні меншини – це занедбані, пригноблені, дискриміновані й відзначені певним тавром етнічні групи, які існують у рамках системи етнічної ієрархії» [30]. зазначимо, що це визначення є актуальним у сьогоднішній реальності, коли у міжетнічних стосунках у поліетнічних країнах дуже чітко простежується прагнення з боку етнічної більшості підкорити собі національні меншини, а з боку національних меншин – бажання до етнічної автономії [31].

Ф. Гекманн запропонував типологію етнічних меншин, в основу якої поклав три основні принципи: «1) походження (шляхи формування); 2) структурно-соціальне становище у суспільстві; 3) політичні орієнтації» [31].

Аналізуючи науковий доробок Ф. Гекманна, В.Б.Євтух п’ять типів класифікації етнічні меншини: «1) національні меншини; 2) регіональні меншини; 3) емігрантські меншини; 4) колонізовані меншини; 5) нові національні меншини. Інтерпретацію кожного із типів етнічних меншин можна концентровано передати таким чином: 1) національні меншини утворилися внаслідок виникнення наційдержав (національних держав), для котрих важливою умовою було збіг державної самоорганізації й етнічної належності їхнього населення. “Острівки” з відмінною етнічною ідентичністю у рамках утворених національних держав й склали національні меншини як різновид етнічної меншини; 2)

регіональними меншинами є групи населення, які з різних причин всупереч уніфікації та асиміляції зберегли етнічну ідентичність, або ж, завдячуючи етнічним і політичним рухам, заново хочуть відкрити і оживити “призабуті” етнічні традиції й культуру, а також окремі образи минулого. 3) емігрантський тип меншини добре знайомий і українській науковій літературі. Серед емігрантських етнічних меншин виділяються поселенські та заробітчанські. Перші утворюються із іммігрантів, які прибули, чи то прибувають до тієї чи іншої країни на постійне місце мешкання, другі – із іммігрантів, які прибувають з метою працевлаштування; 4) щодо колоніального типу етнічних меншин, то їх приклади легко віднайти у багатьох поліетнічних країнах світу: індіанці у Північній Америці, древні жителі Австралії, полінезійське населення Австралії, пігмеї та бушмени Африки. Згідно з визначенням Ф. Гекманна, “колоніальні меншини – це нащадки древнього населення завойованих і заселених колоністами територій, які у процесі пограбування, знищення й витіснення були позбавлені їхньої успадкованої економічної основи життя й соціальна структура та культура котрих була вкрай зруйнована”; 5) нові національні меншини виникли у результаті чисто колоніального поділу територій та встановлення кордонів без врахування етнічної специфіки» [13].

Крім цього науковець виділяє ряд ознак, які складають її сутність й через які вона себе може реалізувати у державі. А саме: «спільне походження. Цю ознаку можна вважати базовою, оскільки за всіх обставин вона залишається у системі етнічних характеристик. Скажімо, у складі якого б етнополітичного організму (держави) не перебували вихідці з України, вони там за певних умов (необхідних для визначення статусу меншини) складають меншину з відповідним етнонімом (самоназвою) – українська, за країною походження, якщо не окремих даних суб’єктів, то їхніх предків. Іншими важливими індексами будь-якої етнічності є мова, релігія, культура, ціннісні орієнтації, почуття й

поведінка у довколишньому середовищі. Перераховані індекси відносяться в основному до сфери духовного життя та психологічної сутності людей. Є ще одна група ознак етнічності, яка пов'язана з фізичними характеристиками людей – колір шкіри, конституція тіла» [32].

Існування етнічної (національної) меншини пов'язане, передовсім, з можливостями збереження себе як певної цілісності та розвитку тих аспектів етнокультурного буття, за якими ця меншина вирізняється від інших. Самовідтворення (національної) етнічної меншини відбувається за таких умов: «1) наявність природного приросту; 2) збільшення кількості (або ж фіксація стабільності складу) у результаті зростання рівня етнічної самосвідомості серед населення й ідентифікації себе з тією чи тією меншиною; 3) безперервність процесу міжпоколінної передачі етнічної інформації, що забезпечує тяглість етнічності; 4) наявність інституційної наповненості меншин, наявність у них інституцій (організацій культурного, політичного, соціального плану, засобів масової інформації, культурно-мистецьких, навчальних закладів, які готують кадри для етнічних меншин, тощо), власне, тих структур, які сприяють зміцненню зв'язків у середині меншини й забезпечують її життєдіяльність» [21].

У вітчизняному науковому обігу використовуються безліч тлумачень поняття «національна меншина». В той же час, на думку І. Агафонова, «в Україні, згідно з законодавством, до "національних меншин" належать групи громадян, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою. Це свідчить про те, що більшість критеріїв, які є основними для визначення національних меншин у багатьох країнах світу (чисельність, термін проживання на території держави) не є визначальними в Україні» [2, с.11]. тож, «національні меншини - це групи населення, осілі в даній державі, які перебувають у кількісній та

фактичний меншості щодо титульної нації або становлять менше 50% усього населення, культивують свою національну окремішність, відрізняються від більшості громадян своїм етнічним походженням, мовними, культурними або релігійними ознаками, усвідомлюють свою етнічну окремішність» [38, с. 2].

На сьогоднішній день в Україні підтримується на законодавчому рівні права та свободи національних меншин, що проживають на території держави, тобто, підтримується національно-культурна автономія. Так, права етнічних спільнот та національно-культурну автономію в державі гарантує Закон України «Про національні меншини України» який було прийнято у 1992 році: «нині у країні діють близько 1200 етнічних організацій на всеукраїнському, регіональному та місцевому рівні, велика кількість художньо-мистецьких колективів; працюють школи з кримськотатарською, польською, російською, румунською, словацькою, угорською мовами навчання; спеціалізоване видавництво видає книги мовами національних меншин; болгарська, вірменська, єврейська, кримськотатарська, польська, румунська, угорська спільноти мають свої всеукраїнські газети; у місцях компактного поселення етнічних спільнот ведуться теле- та радіопередачі етнічними мовами» [12].

Одже, національна меншина - це група осіб іншого етнонаціонального походження і чисельно менша, ніж титульна нація країни, де така група проживає на законних підставах під юрисдикцією цієї держави, є недомінуючою, відрізняється від решти населення комплексом об'єктивних ознак, а саме культурою, релігією та мовою, а особи, які до неї належать, виявляють почуття національного самоусвідомлення і виражають прагнення до самоідентифікації як представники такої групи [4, с. 36].

Таким чином, громадяни та інші особи, що відповідають перерахованим у вище характеристикам, можуть об'єктивно вважатися

особами, які належать до національних меншин у нашій країні. А сучасний стан статусу національних меншин, дає можливість говорити про право країни на самостійне визначення осіб, які приналежать до національних (етнічних) меншин, як у власних громадян, так й інших осіб, що перебувають на території держави на законних правах.

## РОЗДІЛ 2

### СОЦІОКУЛЬТУРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ ХЕРСОНЩИНИ

#### 2.1. Національне різноманіття сучасної України

За складом мешканців Україна являє собою багатонаціональну країну. Так, на українській етнічній території поряд із корінним населенням цієї країни – українцями, здавна проживали представники інших народів. Їх розселення було причиною міграційних процесів, географічне положення України сприяло цьому процесу. Важливими складовими процесу розселення інших народів стали: історичні умови буття, політичні зміни, економічні чинники, участь у процесі колонізації та освоєння певних частин української території тощо. В залежності від дії цих факторів в Україні формувалася і в різні періоди змінювався склад національного населення, формувались сталі взаємовідносини з корінними жителями. Особливо важливий вплив на цей процес мала «багатовікова експансіоністська політика чужоземних поневолювачів, для яких фактор заселення і освоєння захопленої української землі відігравав важливу роль» [10 с. 234].

За статистичними даними Всеукраїнського перепису 2001 року, в Україні налічується понад 48 млн. населення. З них 34,4 млн. – українці (77,8 %) й близько 14 млн. – представники інших народів (22,2%). Найбільшу частину національного населення України становлять росіяни (17,3%). Інші національні групи в Україні репрезентовані таким чином: білоруси – 0,6% (275,8 тис. осіб), молдавани – 0,5% (258,6 тис. осіб), кримські татари – 0,5% (248,2 тис. осіб), болгары – 0,4% (204,6 тис. осіб), угорці – 0,3% (156,6 тис. осіб), румуни – 0,3% (151,0 тис. осіб), поляки – 0,3% (144,1 тис. осіб), євреї – 0,2% (103,6 тис. осіб), вірмени –

0,2% (99,9 тис. осіб), греки – 0,2% (91,5 тис. осіб), татари – 0,2% (73,3 тис. осіб), роми – 0,1% (47,6 тис. осіб), азербайджанці – 0,1% (45,2 тис. осіб), грузини – 0,1% (34,2 тис. осіб), німці – 0,1% (33,3 тис. осіб), гагаузи – 0,1% (31,9 тис. осіб) та інші національності – 0,4% [34].

Ще порівняно недавно ці дані виглядали інакше. За офіційною статистикою початку 60-х років минулого століття, відсоток населення інших національностей в Україні становив 24,2% [34; 23].

Загалом історії розвитку основних етнічних груп України та її регіонів у вітчизняній історіографії приділялося багато уваги як за радянських часів, так і зараз. Науковці оперували статистичними даними переписів населення, перший який було здійснено у 1897 році. У подальшому, за радянський період було проведено ще кілька переписів (1920, 1959, 1970, 1979 та 1989 роках). Останній перепис незалежної України було проведено у 2001 році.

За статистичними даними, науковці відзначають, що за останні 60 років частка російського населення стрімко зросла (більш ніж як у два рази). Така динаміка зміни етнічного складу населення України і співвідношення його корінної частини з інонаціональною є результатом політики яку проводив уряд комуністичної партії. Це і переселення корінного населення, і чисельні голодомори, і наслідки Другої Світової війни тощо.

Важливим для України та українців, як корінного населення, стала політика уряду Радянської держави, адже саме вона була спрямована проти автохтоного населення. Засобами централізованої економічної, партійно-бюрократичної системи, за допомогою ідеологічної і державно-репресивної машини український народ був підданий перманентному винищенню, тобто, справжньому геноциду. Відбувалось послідовне руйнування культурно-традиційної та соціально-економічної основи українства, а саме українського села (організація голодоморів, масові розстріли, виселення, переселення, заслання та інші заходи, що

вартували українському народові десятки мільйонів людських життів та знівечених доль). А налагоджена, на державному рівні, індустрія системної русифікації українців з інтенсивним скороченням їхніх національних шкіл, затуманення і приглушення історичної пам'яті, пригнічення національної гідності та свідомості, brutальне вилучення з державного обігу та звуження сфери вжитку української мови тощо стали важливими елементами державного механізму знищення національності. Наслідки були жахливі: у 30-тих роках темпи природного приросту населення України значно знизилися; і значно зменшилась національна українська частка у цьому прирості. А враховуючи сучасні реалії економічного, політичного, соціального життя незалежної держави, українці, які ще якихось півсотні років тому належали до народів з найвищим природним приростом населення, сьогодні мають найнижчий показник у світі, адже коефіцієнт смертності переважає над коефіцієнтом народжуваності [28].

В умовах тоталітаризму, у продовж усієї історії СРСР, відбувалось знекровлення, деформація національної свідомості, моралі, перервано успадковування традицій між поколіннями, заміщено релігійні почуття, зміщено інші національні ціннісні орієнтири. На думку Г.Меликяна, «чималих втрат від цієї політики зазнали й національні меншини в Україні, очевидно, крім російської. Унаслідок фактичного ігнорування їх прав та підтримання і розвиток власної національної ідентичності, через відсутність шкіл з рідною мовою навчання, національних культурно-освітніх закладів, дискримінацію и переслідування, виселення і переселення значна кількість представників цих меншин або полишила Україну, або асимілювалася – здебільшого русифікувалася» [21, с. 241].

Виходячи з географічних показників розселення, українці рівномірно населяють майже всю територію України, за винятком Республіки Крим та деяких південних і східних промислових районів.



Майже в усіх областях України українці у сільській місцевості складають понад 87% населення. Тільки в Криму українці становлять четверту частину сільського населення. Відсоток українців у містах значно менший, в середньому цей показник добігає близько 67%. В той же час, населення інших національностей розміщено нерівномірно: значна частина проживає в містах, промислових центрах, на прикордонних землях і в південноукраїнських областях, де з часу їх колонізації приплив населення інших національностей був особливо великий [34].

Характерним є приклад розселення російської національності. Так, з XVI–XVII ст. на східних територіях України, на Слобожанщині, а з кінця XVIII ст. і на Півдні України та Бессарабії виникають російські поселення, які утворювали цілі райони. Окрім природного приросту, приплив російського населення в Україну постійно збільшувався. Основними показниками цього приросту можна вважати: міграцію, поміщицьке і урядове переселення з російських губерній, осідання в Україні значної частини військовослужбовців, великий відсот росіян у якості робітників промислових підприємств, державні службовці різних рівнів і рангів, а подекуди і каторжні роботи. Як в колишній царській Росії, так і за радянський час, залучення та спеціальне «вживлення» росіян до органів державно-адміністративного апарату в Україні було важливою складовою великодержавної політики. «Заохочувані пільгами і привілеями, з Росії в Україну в значній кількості переселялися спеціалісти різних галузей господарства. За роки тоталітаризму чисельність російського населення в Україні зросла втричі» [34].

Така трудова міграція за умови урядової підтримки впливала на формування нової культурної складової, а саме трансформація національних традицій та вироблення нової складової культурного середовища (звісно за умови перевищення частки населення яке емігрувало над автохтонною).

Найбільш значна кількість білорусів віддавна була розселена у порубіжній з Білоруссю смузі України. Білоруси брали також участь у колонізації Слобожанщини і Південної України. Перепис населення 1989 року засвідчує, що лише 35,4% білорусів в Україні назвали своєю рідну національну мову [18].

Цікавим, в історичному розвитку є поселення поляків на українських землях, яке веде свій початок з часу загарбання Польщею Галицько-Волинського князівства у XIV ст. На землях, захоплених магнатами і багатую шляхтою поселялися селяни і більш дрібна шляхта з Польщі, а в містах, поряд з німцями та євреями, польські ремісники. Особливо значна кількість поляків проживала на Правобережній Україні та в Галичині, що визначається політикою експансії Річі-Посполитії на захоплених землях. Інтенсивна польська колонізація східної Галичини і Волині тривала і в період окупації цих земель, після Першої світової війни, у 20–30-х роках XX ст. Кількісний показник поляків що мешкали в Україні значно скоротилася після Другої Світової війни, на цей процес вплинуло підписання міждержавних угод про репатріацію поляків з Радянського Союзу і українців – з Польщі. Тоді до Польщі переселилося з України близько мільйона поляків і навпаки [18].

До кількісно найбільших національних меншин в Україні належать євреї. Вони поселялися на території України ще з часів Київської Русі, займаючись, здебільшого, торгівлею та різними ремеслами вони становили значний відсоток міського населення (понад 60%), в залежності від регіону. Вони володіли також і чималими земельними маєтками, особливо в східній Галичині. Однак, «... у роки другої світової війни, єврейське населення України дуже зменшилося через масове його винищення фашистськими окупантами, а в наступні десятиліття – внаслідок еміграції до Ізраїлю та інших країн. Тепер євреї розселені переважно в містах України, більшість з них вважає рідною мовою російську». [11, с. 4]

Виникнення болгарських поселень пов'язане з колонізацією Півдня України наприкінці XVIII – у перші десятиліттях XIX ст., а особливим фактором еміграції, стала втеча болгар з рідної землі під тиском турецько-османського поневолення. Нині більшість болгар живе у західних районах Одеської і Запорізької областей та Приазовських територіях, а значна частина – у містах України.

Здавна на українських землях, зокрема у їх південно-західних районах, поселялися молдовани («волохи»). Рятуючись від турецьких загарбників і феодального гноблення своїх правителів, вони масово переселялися у «вільний край», засновуючи тут власні окремі поселення чи підселялися до українських.

Сучасні греки у Південній Україні ведуть свій родовід ще з грецьких поселень VI ст. до н.е. Упродовж наступних віків формувалась грецька етнічна група на території України, це формування визначилось різними чинниками економічного й політичного характеру. Важливу роль, починаючи з часів Київської Русі, відігравала спільність православного віросповідання. У деяких містах Центральної України (Київ, Ніжин) теж існували окремі грецькі громади. Ще одною великою хвилею еміграції, яка була викликана військовими діями та геноцидом грецького народу, були засновані цілі грецькі квартали у містах Півдня України. Нині більшість греків в Україні асимільована, і російську мову вважає рідною [34].

До найдавніших іноетнічних поселенців в Україні належать також вірмени. Після поневолення Вірменії у X–XI ст. арабами і турками-сельджуками призвело до хвилі втікачів з цієї країни не тільки в Крим, а й на західноукраїнські землі. Тут виникли компактні вірменські поселення, а в ряді міст, таких як Львов, Кам'янць-Подільськ, Луцьк, Могилев-Подільський, утворилися вірменські громади. Сьогодні вірменські колонії в Україні втратили свою цілісність, розпалися, а представники цієї національності асимілювалися з місцевим населенням.

Хоча значна частина кулінарних традицій була запозичена місцевим населенням і у подальшому сприймається як власний культурний досвід. Поселення поляків на українській землі веде свій початок з часу загарбання Польщею Галицько-Волинського князівства в XIV ст. На захоплених магнатами і багатою шляхтою масивах землі поселялися селяни і дрібна шляхта з Польщі, а в містах – польські ремісники. Особливо значна кількість поляків проживала на Правобережній Україні та в Галичині. Інтенсивна польська колонізація східної Галичини і Волині тривала і в період окупації цих земель у 20–30-х роках XX ст. Кількість поляків в Україні значно скоротилася після другої світової війни у зв'язку з міждержавними угодами про репатріацію поляків з Радянського Союзу і українців – з Польщі. Тоді до Польщі переселилося з України близько мільйона поляків [14].

Під час існування Російської і Австрійської імперій, їхні уряди всіляко стимулювали переселення в Україну вихідців з різних країн західноєвропи, зокрема німців. «Вони звільнялися від податків, військової служби, користувалися правом самоврядування та іншими пільгами. Так, у другій половині XVIII ст. виникли колонії німців на Чернігівщині, а в першій половині XIX ст. – у ряді місцевостей Півдня України, Поділля, Волині. З XVIII ст. німецькі поселення з'являються в Галичині, Буковині й Закарпатті» [14]. За даними перепису, наприкінці 20-х років XX століття на території України мешкало більше півмільйона німців. Однак, у часи другої світової війни їх переважну більшість було переселено у східні райони Радянського Союзу, а значна частина емігрувала до Німеччини.

Інтенсивне розселення чехів спостерігалось у другій половині XIX ст. на Волині. Зокрема чеські поселення виникли в Рівненському, Купичевському, Дубненському і Луцькому повітах. «Згодом компактні оселі чеських колоністів з'явилися також у Криму, Приазов'ї і на Поділлі. У пограниччі зі Словаччиною, Угорщиною, Румунією на

суміжних українських землях поселялися компактними колоніями і розпорошено представники корінних мешканців цих країн. Вони і сьогодні становлять тут значний відсоток населення» [14].

«В Україні (здебільшого в південних районах) проживають поволзькі і кримські татари, караїми (колонії їх відомі ще з XIV–XV ст. і в ряді центрально- і західноукраїнських міст – Галичі, Києві, Львові, Луцьку), гагаузи, а також представники інших народів, передусім колишнього Радянського Союзу, в національній політиці якого надавалося особливого значення розмиванню етнічної цілісності народів, їх перемішуванню» [37, с. 33].

Отже, Україна, як і більшість сучасних країн Європи, є державою з багатонаціональним складом населення. Тобто, у її склад входять не різні народи, нації зі своєю етнічною територією, а держава, на території якої поряд з корінною нацією поселилися у різний час і проживають групи інших народів, національне ядро і етнічна територія яких знаходиться поза межами України. Сьогодні, лише кримські татари входять до складу України зі своєю етнографічною територією.

Важливим етапом розвитку Української держави стало проголошення 24 серпня 1991 р. Акту про незалежність України з наступним його всенародним підтвердженням на референдумі 1 грудня 1991 р. Це заклало підвалини вільного розвитку не тільки українського народу, а й усіх етнонаціональних меншин, що мешкають на теренах України. А наступним кроком стало прийняття 25 червня 1992 р. закону України «Про національні меншини України». У цьому законі держава «виходячи із життєвих інтересів української нації та всіх національностей в справі розбудови незалежної демократичної держави, визнаючи нерозривність прав людини і прав національностей, прагнучи реалізувати Декларацію прав національностей України, дотримуючись міжнародних зобов'язань щодо національних меншин, приймає цей Закон з метою гарантування національним меншинам права на вільний

розвиток» [12]. А в 1996 році всі ці положення були закріплені в Конституції України.

Отже, в умовах гострої економічної кризи, підступних і ворожих дій проти Української держави сусідніх держав, все ж інтенсивно реалізуються головні принципи національної політики України. Іntenсивно розвиваються «... різні громадські культурно-просвітницькі товариства, які розгортають роботу щодо формування національної свідомості широких народних мас, відновлення історичної пам'яті, відродження кращих культурно-побутових традицій. Чимало зроблено за порівняно невеликий час для реформування шкільної освіти в Україні з тим, щоб вона краще служила потребам національно-культурного розвитку українців та інших національних груп населення України. Помітно пожвавилось освітнє і культурне життя національних меншин» [28, с. 177].

Сьогоднішнє протистояння самостійної Української держави в умовах військової агресії позначилось національним об'єднанням усіх верств населення в єдиний народ, не зважаючи на національну приналежність та віросповідання. Усі національні меншини, що мешкають на території України об'єднанні єдиною метою – перемогти.

## **2.2. Соціокультурне значення національних меншин у розвитку культурного простору Херсонщини**

Південноукраїнський регіон формувался як багатонаціональний та багатоетнічний осередок. Територія сучасного Херсона та Херсонської області була заселена вже більше 10 тис. років тому. Першою державою, яка виникла у VII ст. до н.е. на території Херсонщини, була Скіфія. Наступний етап освоєння цієї території пов'язаний з виникненням

Київської Русі. А пік цих процесів припав на XVIII – XIX ст., коли, власне, і створилася національна основа сучасного складу населення України. «Вона формувалася на українському етнічному ґрунті, який вбирав різноетнічні субстрати і створював умови для самостійного існування національних груп» [15].

«Титульною нацією, і відповідно найчисельнішою, виступала корінна – українці, причому вони становили істотну більшість усього складу українських губерній. Одночасно численний етнічний масив складала національні меншини – більше четвертої частини населення» [23, с. 12]. Серед національних меншин російська та єврейська на кінець XIX ст. були найбільшими за своєю чисельністю. Треба зауважити, що «... вплив етнічного чинника значно посилювався суттєвою різницею національного складу між сільським та міським населенням України. Наявність своєрідної аграрної ментальності, особливостей соціально-економічних рис розвитку України, а також колонізаційна політика царської Росії стали підґрунтям того, що в містах представники титульної нації у переддень Першої світової війни не складала більшість. Згідно з переписом 1897 р., українці переважали лише у сфері хліборобства та видобуванні сировини. Що стосується національних меншин, то їх представники домінували у найвпливовіших центрах соціального, економічного та культурного життя. Становлення Півдня України як частини української території мало свої політичні, економічні, соціо-культурні і, що особливо важливо, етнічні особливості» [23].

Необхідність створення Чорноморського флоту дало підставини для заснування у 1778 році м. Херсона з суднобудівельною верф'ю і фортецею.

Наприкінці XIX - початку XX століття Херсонська губернія стала одним з потужних районів кустарної промисловості Півдня України. Після 1917 року колишній адміністративно-територіальний розподіл

України було скасовано. У липні 1919 року було ухвалене рішення розділити Херсонську губернію на дві - Херсонську і Одеську. А у грудні 1920 року Херсонську губернію було перейменовано у Миколаївську. Сучасних кордонів Херсонська область, набула лише 30 березня 1944 року після її звільнення від німецько-фашистських загарбників, було проголошено про її створення [15].

Заселення степового краю в середині ХІХ століття, яке ініціював царський уряд, призвело до формування специфічної багатонаціональної спільноти. Особливістю колонізації Півдня було закладено першими колоністами з німеччини, греції, шведії та ін.. – спираючись на розвиток причорноморської торгівлі та індивідуального приватного земельного господарства, формувалася специфічний культурний прошарок на основі взаєморозуміння та терпимості.

Тож, принцип заселення півдня представниками різних націй формувалася як національна терпимість, так і нову систему цінностей, в основі якої були покладені ринково-економічні відносини та особиста свобода кожного. В цьому процесі український елемент відіграв ключову, базову роль.

«Багатонаціональний характер Херсонщини можна було порівняти з Бессарабією. Проте, якщо остання остаточно увійшла до УРСР в 1944 році у своїй багатоманітності і такою вже залишилася, то Херсонщина на момент того року її практично втратила» [15].

На території краю були організовані польські, чеські, російські, молдавські, німецькі, єврейські села та шведська колонія (нинішнє село Зміївка). Багато сіл носили тюркські (ногайські) назви від часів перебування в цих степах кочових племен. Однак, політика царського уряду змусила їх перебраться до Криму.

«У міжвоєнний період було два національних райони на правобережній частині - німецький з центром у Високопіллі (Кронау) та



єврейський в Калініндорфі. У самому Херсоні на той час було основних три громади: українці і росіяни по 36% та євреї - 25%» [19].

Усе це зникло внаслідок передвоєнних репресій окремих народів, депортації причорноморських німців вглиб СРСР влітку 1941 року, винищення нацистами євреїв .

У 1944 році проведено тотальну зміну топонімів, які могли натякати на будь-яке національне розмаїття - знищено тюркський колорит у назвах краю, вичищено німецькі і єврейські назви, навіть польські Янівки мусили стати Іванівками.

«У містах набирала обертів русифікація, на селі ж навпаки домінуючий український елемент почав поглинати російський, польський, молдавський. Сталося це не без "допомоги" радянської політики перемішування народів та окремих груп. У 1944-1951 роках на Херсонщину прибули ешелони з українцями із Польщі, спершу лемками і холмщачками, а в 1951 році - з бойками.

Якщо перші встигли переважною більшістю втекти на Західну Україну, то другі осіли назавжди. Проте усі вони "відкривали очі" українським колгоспникам на можливість вільно висловлювати свої погляди, мати право до релігійних потреб тощо.

Один з переселенців - лемко Адам Фемяк відкрито виголошував, що "Коли б людям дали свободу, як про це говориться в Положенні про вибори, то жоден комуніст не був би обраний, оскільки вони всім остогидли. Комуністам, звичайно, рай, а решті - помирай"» [15].

У наступні роки практика перевезення чи вербування до життя в степах жителів із західних і центральних областей УРСР продовжилася. Політика перемішування яка була присутня в радянському союзі зіграла печальну, але важливу роль. В повоєний період були стерті межі національної приналежності і лише з вибором України незалежності суспільство почало повертатись до національного коріння та національного різноманіття на Херсонщині.

Спираючись на статистичні данні можемо констатувати, що станом на 1 лютого 2013 року населення Херсонської області становило 1 077 643 осіб, в тому числі міського населення 659 109 осіб (61,2%), сільського 418 534 осіб (38,8%) [18].

В той же час, Херсонська область відноситься до числа найменш густонаселених регіонів України. Щільність населення в області у 2013 р. становила 37,9 ос. на 1 км<sup>2</sup>, це удвічі менше ніж в середньому по Україні.

Не дивлячись на сурові та важні віхи історії, Херсонщина залишається багатонаціональною. Станом на 2013 рік тут мешкає 115 національностей з 156 національностей які проживають на території України. Однак ключовим залишається український склад населення

Таблиця 2.1.

Таблиця 2.1.

Національний склад Херсонської області станом на 2013 рік.

Національність	Кількість осіб	Відсоток до загальної кількості
Українці	941 584	82,00 %
Росіяни	135 211	14,09 %
Білоруси	6 186	0,70 %
Татари	4 353	0,46 %
Вірмени	3 548	0,39 %
Молдавани	2 179	0,36 %
Турки	1 736	0,32 %
Кримські татари	1 020	0,18 %
Євреї	1 003	0,15 %
Цигани	1 001	0,15 %
Інші	14 336	1,22 %

Особливості розвитку Херсонської області зумовили всоціокультурний вплив різних національностей регіону на формування специфічної та самобутньої культури краю. Так, грецькі переселенці які

пересилились з Криму поселились на узбережжі Азовського моря і заснувала м. Маріуполь, а частина поселились у Херсоні, де брала активну участь у будівництві та облаштуванні нового міста. Центральний район старого Херсона носив назву Грецький форштадт, де була заснована Греко-Софіївська церква.

Поряд з цим, перші єврейські колонії на Херсонщині з'явилися у 1807 році та у 1810 роках, їх нараховувалось 8 колоній, а на кінець XIX ст. їх вже налічувалось – 26 колоній. За адміністративно-територіальним поділом єврейські колонії не входили до складу волостей, а існували як окремий суб'єкт в державі.

Особливу групу складають переселенці з Європейських країн, так, італійці з'явилися серед іноземних поселенців вперше у 1784 р. Поселялись вони в основному в Херсоні. Багато італійських переселенців ставали суднобудівниками, але більшість були ремісниками, столярами, кондитерами. Основна маса італійців обрусіла, прийняла православ'я і їх нащадки вважають себе або росіянами, або українцями [25]. Ще однією великою діаспорою були німці. Так, на початок XIX ст. в Херсонській губернії налічувалась 31 німецька колонія, а в 20-х роках XIX ст. їх було вже 40. Паралельно, на Херсонщину почали переселятися поляки, з початку XIX ст. у ході урядової колонізації південноукраїнських земель та у зв'язку із переселенням поляків із Правобережної України після польських повстань – 1830 р. та 1863 р. На початок XX ст. вони становили 1,1 % від усього населення території нинішньої області. Також відзначились певним впливом на культурне середовище вихідці із колонії Шабо, наприкінці XIX ст. заснували село Основу (нині у складі смт Дніпріани Новокаховської міської ради).

А після приєднання Криму, з'явилась ціла низка національних колоній: частина караїмської громади отримала в 1784 р. дозвіл переселитись у Херсон. Одна із вулиць м. Херсона називалась

Караїмською. В той же час, приазовські ногайці мігрували до Туреччини, а їх села стали основою для утворення багатьох населених пунктів Херсонщини [21].

Ще одним численим народом стали татари. На Херсонщині найбільше татар проживає у смт Новоолексіївка, с. Щасливцеве, Стрілкове, смт Партизани Генічеського району та с. Хлібодарівка Чаплинського району.

Свій внесок у соціокультурний розвиток Херсонщини зробили і вірмени. Ними було засновано виселок Нова Зоря, де існувала сільгоспартіль “Вірменський колектив”, нині це село Нова Зоря Правдинської сільради Білозерського району.

Молдовани почали селитись на території нашого краю в середині XVIII ст., значна кількість молдован поселилась у 1772 році. Після 1791 р. молдовське населення збільшилось за рахунок переселення багатьох молдовських бояр та чиновників, наділених землями за службу під час війни з Туреччиною, які набирали собі селян частково із України, частково із своєї батьківщини.

Перші білоруські поселенці на Херсонщині з’явилися на початку XIX ст., вони одержали всі права іноземних колоністів і змогли м’яко увійти у багатонаціональний склад краю.

Особливу і найчисельнішу групу на Херсонщині складають росіяни. У другій половині XVIII ст. в процесі урядової і поміщицької колонізації краю та шляхом стихійного заселення. Серед російських поселенців були вихідці з різних губерній Росії. Це були селяни-втікачі, кріпаки, російські служилі люди (однодворці), державні селяни (військові поселенці), дворяни, різночинці, офіцери, купці, старовіри та старообрядці, які тікали від релігійних переслідувань. Створювались як окремі російські села, так і змішані з українськими.

Тож культурне різноманіття створило особливий колорит Херсонської області. У культурному різноманітті кожна національність

могла зберегти свою власну культуру, а з іншої сторони, зробити внесок у формування регіональної культурної спадщини.

Сьогодні в умовах незалежності усі національні меншини регіону отримали можливість створення власних центрів збереження та популяризації власної національної культури. Так, на Херсонщині діє Херсонська обласна асоціація білорусів “Тропадський центр білоруської культури”, Херсонська міська громадська організація “Болгари Херсону” та Новокаховське об’єднання болгарських громад “Другаря”. У Генічеському районі діє вірменське товариство “Урарту” (громадська організація “Вірменська громада Херсонської області”), Херсонське міське товариство греків “Еллада”.

Поряд з цими товариствами в регіоні працюють Херсонський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації “Всеукраїнська жіноча єврейська організація “Перспект Кешер” та Херсонський єврейський благодійно-общинний центр “Хесед Шмуель”.

Специфічною діяльністю відзначились Херсонське обласне відділення Товариства німців “Відергебурт” та його Голопристанське районне відділення, Херсонський обласний осередок Всеукраїнського об’єднання “Німецька молодь в Україні”, Херсонський обласний громадський німецький центр зустрічей, Херсонський та Новокаховський міські, Високопільський та Генічеський районні центри німецької культури. У наш час на Херсонщині діє Херсонське обласне польське товариство “Полонія” та Міжнародна громадська організація ромів “КЭТАНЭ” і Херсонське міське товариство циган.

Сусідство з Кримом дає можливість говорити про тісні взаємозв’язки Херсонщини з кримськими татарами. Їх інтереси представляють чисельні громадські об’єднання, робота яких спрямована на збереження та відновлення національних традицій. Поважне місце серед них має Меджліс – вищий представницький орган кримських татар у Верховній Раді АР Криму. На Херсонщині у наш час діє

Генічеський районний громадський культурно-естетичний центр кримських татар “Адалет”, Генічеська районна громадська організація “Хайрієт”, Генічеський районний громадський культурно-просвітницький центр кримських татар “Бирлик”, а також Генічеська районна громадська організація “Центр тюркомовних та інших народів”. Поряд з кримськими центрами, діє Херсонський обласний громадський культурно-просвітницький центр турківмесхетинців “Ахалцихе”, Голопристанська та Нижньосірогозька районні громадські організації “Ахисхалилар” діяльність яких спрямована на популяризацію Турецької культури і розмивання певних стереотипів, що утворились у продовж нашої історії.

На Херсонщині діяли Херсонська обласна громадська організація “Російський культурний центр” та його Херсонський і Скадовський міські осередки, Херсонська обласна організація Громадської організації “Російська община України”, Херсонський міський центр російської культури, Херсонська міська громадська організація “Руська національна громада “РусичЪ”. Однак, в умовах війни, ці культурні осередки стали базою для впровадження в Херсоні «Руського миру».

Водночас, різноманіття національностей що населяють Херсонщину робить її неповторною як у соціокультурному так і мистецькому контекстах. Проведення національних фестивалів, участь у всеукраїнських та міжнародних фестивалях представників різних національностей є важливим елементом взаємовпливу та формування неповторної культури регіону. Так 2 жовтня 2008 року с.Зміївку в рамках державного візиту відвідали король Швеції Карл XVI Густав та його дружина Сільвія, які зустрілися з мешканцями села – етнічними шведами. Ця зустріч перетворилась у справжнє культурне свято.

А в 2016 році за ініціативою міської громадської організації «Болгари Херсона» та за підтримки обласної міської адміністрації

розпочав свою роботу щорічний фестиваль національних меншин «Херсон – місто толерантності».

У останній передвоєний рік на Херсонщині пройшло більше двадцяти фестивалів де особливе місце відводилось народній творчості, популяризації своєрідної культури національних менши. Можемо виділити серед них наступні: "З країни в Україну", ГОГОЛЬFest , "Мельпомена Таврії", "Чорноморські ігри", "Тачанка", "Фестиваль борщу" та інші. Характерною особливістю проведення цих фестивалів був національний акцент, який робився організаторами для популяризації різних культурних цінностей народів які населяють Херсонщину.

## ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки.

1. Значна плеяда науковців істориків, етнографів, мистецтвознавців, соціологів, юристів тощо досліджували проблематику розвитку національного населення Херсонської області. Її національний склад, традиції які з часом трансформувались у своєрідну культурну площину цього регіону. Адже полікультурність Південного регіону дала поштовх для формування специфічної культури цього краю. Саме ця особливість стала запорукою формування неповторної української культури, яка в умовах війни стала сталевим стрижнем незламності народу, нації. І формування національної ідеї та ідентичності на зважаючи на багатонаціональну складову української держави.

2. Розвиток сучасної наукової думки дає можливість оперувати безліччю понять. Мова йде передусім про категорії «національна меншина», «етнічна меншина», «етнічна група», «етнічна спільнота», «етнонаціональна група». Як правило, цими поняттями оперують у своїх працях науковці і політики, визначаючи різні категорії населення, які зараховують до національних меншин. Кожна окрема держава, враховуючи власні історичні та політичні реалії, дає свої дефініції суб'єктам етнонаціональної політики, виробляє власний підхід до реалізації їхніх прав. Немає єдності щодо змісту етнополітичних термінів і серед вітчизняних дослідників.

Тож спираючись на основні нормативні документи України, під національною меншиною, будемо розуміти групу осіб іншого етнонаціонального походження і чисельно менша, ніж титульна нація країни, де така група проживає на законних підставах під юрисдикцією цієї держави, є недомінуючою, відрізняється від решти населення комплексом об'єктивних ознак, а саме культурою, релігією та мовою, а особи, які до неї належать, виявляють почуття національного



самоусвідомлення і виражають прагнення до самоідентифікації як представники такої групи

3. Історичні особливості формування української держави свідчать, що в процесі становлення її на міжнародній арені як республіканського осередку народ формував свою культурну цілісність під впливом різних факторів, одним з яких був налагодження відносини з сусідніми національностями та національностями які проживали на українській території.

Отже, Україна, як і більшість сучасних країн Європи, є державою з багатонаціональним складом населення. Тобто, у її склад входять не різні народи, нації зі своєю етнічною територією, а держава, на території якої поряд з корінною нацією поселилися у різний час і проживають групи інших народів, національне ядро і етнічна територія яких знаходиться поза межами України. Формуванню багатонаціонального населення і наближення України до Європейських країн з їх толерантним відношенням до інших народів передували низка подій на законодавчому рівні. А саме, прийняття Декларації про національні меншини України, ряду законодавчих актів і серед них Закон України «Про національні меншини України» тощо, і нарешті Конституцію України, в якій закріплені права і вободи усіх громадян держави.

4. В процесі дослідження були визначенні особливості формування специфічної культури Херсонщини, де важливим формуючим елементом стали національні меншини, що мешкають на її території. Історичні віхи розвитку Херсонщини, засвідчують, що цей край став притулком та домівкою для багатьох національностей. Тут формувалась специфічна культура, яка базувалась на фундаменті толерантності та доброзичливості, поваги до чужих цінностей і віри.

В свою чергу, представники інших національностей робили свій вклад для розвитку цих земель. Так діяльність Потоцьких, Фальц Фейнфів, Скадовського, Емануїла Джані-Русети, Мірча Іонеску-Квінтуса,

Джона Говарда та інших представників національних меншин формували своєрідну соціокультурну цілісність Херсонщини в історичному просторі. У ХХ – ХХІ століттях не припиняються соціокультурні процеси формування цілісної культурної складової Херсонської області (Моше Шарет, Сергій Станішев, Єфим Голишев, Майкапар Самуїл Мойсейович, Солтан Александер та інші), де важливими стають міжнаціональні зв'язки та міжетнічна взаємодія.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк О.В. Формування етнополітики Української держави: історичні та теоретико-методологічні засади. К., 1999. - С. 96.
2. Агафонова І. Історія і культура національних меншин як об'єкт наукового дослідження. *Відродження*. 1993. № 9.
3. Булавіна С. Взаємини влади та громадських інституцій національних меншин на волині ХХ ст.: правовий аналіз. *Господарство, підприємство і право*. №2. 2019. С.171-175
4. Биков О.М. Права та свободи національних меншин України у ХХ столітті. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2007. № 1.
5. Волошин Ю.О. Досвід конституційно-правового регулювання процесів самоорганізації національних меншин в Україні у 1917-20-х рр. (на прикладі грецьких громад Приазов'я). *Держава і право*: 36. Наук, праць. Вип.6. К. 2000. -СІ 14-121
6. Гельманчук М. Мыжнародна нормативно-правова база захисту прав національних меншин в Україні: досвід країн Вишеградської групи. *Колективна монографія*. Львів. Видавництво «Сорока», 2019. – 184 с.
7. Галагуз І. В. Етнонаціональна мобілізація українців та етнічних меншин центрального полісся (1990-ті – 2012 рр.)
8. Герчанівська П. Е. Культурологія: Навч. посіб. для дистанційного навчання. За ред. В. І. Панченко. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Університет «Україна», 2006. 323 с
9. Дудник О. Національний склад населення Херсонської області, стан та особливості розвитку. *Наук. зап. Херсон. від. Укр. геогр. т-ва*. Херсон, 2006. Вип. 2. С. 57-59.

10. Дорогунцов С.І. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. К., КНЕУ, 2006. 988с.
11. Зінич В.Т. Про євреїв в Україні на початку ХХ ст. *Український історичний журнал*. 2006. №5. С.4–5
12. Закон України «Про національні меншини в Україні». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 36. ст.529
13. Євтух В. Б. Є Етнічність : енциклопедичний довідник. Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. К. : Фенікс, 2012. 396 с.
14. Етнонаціональний розвиток України. К., 1993. С. 72.
15. Кабачій Р. І. Втрачена топоніміка Херсонщини як віддзеркалення історії краю. *Південний архів. Історичні науки : Зб. наук. пр.* Херсон, 2003. Вип. XII. С. 215-220.
16. Коцур А.П., Мандрик М.В. Національна ідея в інтелектуальній спадщині української та російської еліти кінця ХVІІІ - ХХ ст. - Чернівці, 2000. С. 102
17. Коцур В. В. Національні меншини України в контексті суспільно-політичних трансформацій 90-х рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст.: монографія. ПереяславХмельницький, (Київ. обл.): Домбровська Я.М., 2019. 594 с
18. Карта этнического состава населения Украины. М. 1:1500000 / Министерство культуры и искусств Государственная служба геодезии, картографии и кадастра. К.: Укргеодезкартография, ГНПП Картография, 2007
19. Мельник С., Черничко С. Етнічне та мовне розмаїття України. Аналітичний огляд ситуації. Монографія. Ужгород: ПоліПрінт, 2010 – 164 с.
20. Мироненко О. Національне питання і спроби УЦР нового адміністративного розділу України. *Мала енциклопедія етнодержавознавства*. К., 1996. - С. 329

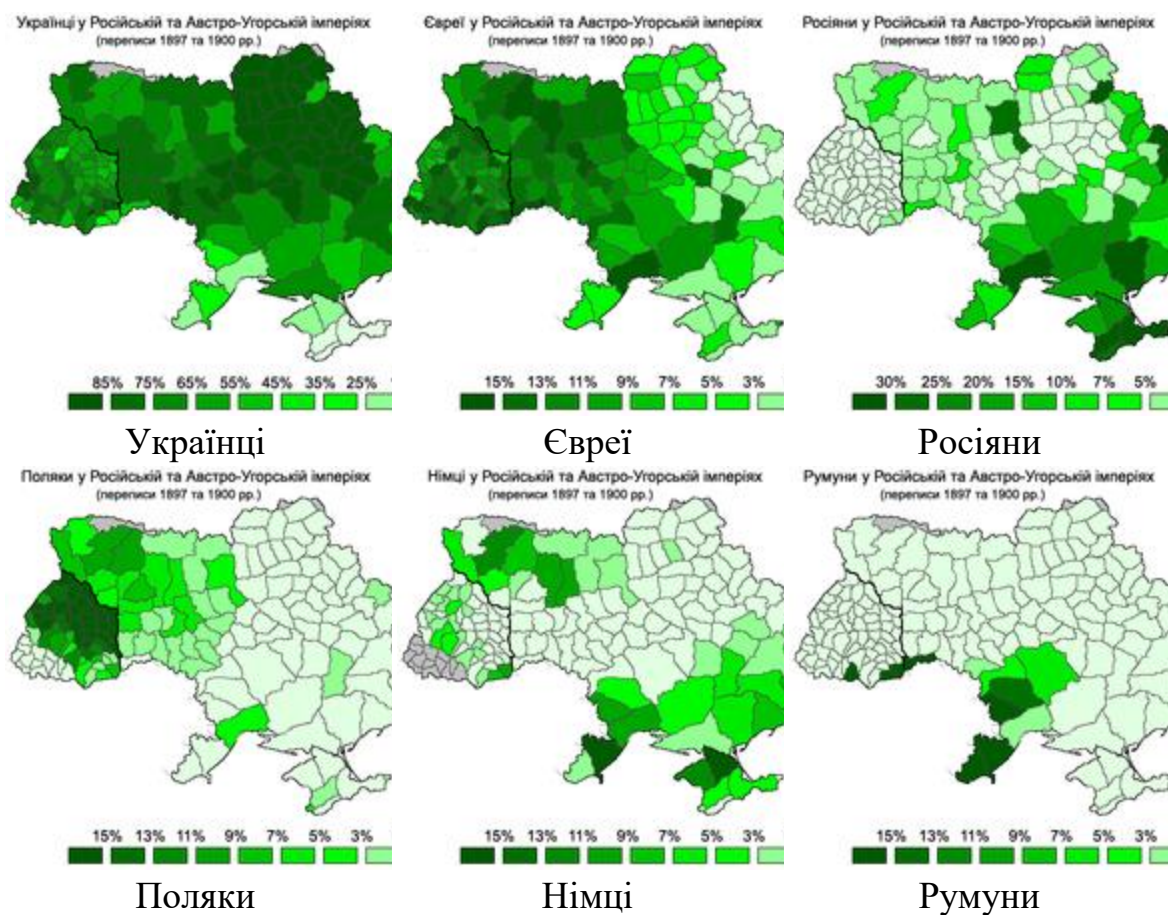
21. Меликян Г.Г. Народонаселение. Энциклопедический словарь. Гл. ред. Г.Г. Меликян. М. 2004. 425 с.
22. Наулко В.І. Хто і відколи живе в Україні. К., 1998. С.61
23. Население Украины по данным переписи 1920 года. (Сводные данные по губерниям и уездам). Численность населения. Возрастной состав. Грамотность. Национальный состав. *Статистика Украины*. № 124. Сер. 1: Демография. Т. V. Вып. II. Харьков, 1922. С. 8-242.
24. Національні процеси в Україні: історія та сучасність: - т. 1. Док. і матеріали. За ред. Кресіної О.І., Панібудьласки В.Ф. К., 1997. С. 484 – 485
25. Нації і народності Херсонщини: минуле і сьогодення: анот. наук.-допом. архівно-бібліогр. покажч. Вид. 2-ге, перероб. і допов. / Держархів Херсонської області, ХОУНБ ім. Олеся Гончара ; уклад. Андриєнко Л. М., Орлова З. С. Херсон : Айлант, 2013. 242 с.
26. Поліщук Ю. М. Національні меншини Правобережжя України у контексті етнічної політики Російської імперії (кінець XVIII – початок XX ст.). Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 432 с.
27. Полякова Л. І. Проблеми розвитку поселенських структур Півдня України 60-80-х років XX ст. *Наук. пр. іст. фак. Запоріз. держ. унту*. Запоріжжя, 1999. Вип. V. С. 111-115.
28. Пономарьов А.П. Українська етнографія. К. 2008. 375 с.
29. Пилипенко В. Ю. Державна етнополітика в умовах Півдня України: правовий та культурологічний аспект. *Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України*. К., 2007. Вип. 34. С. 153-166.
30. Рафальський О. О. Консолідація українського суспільства: етнополітичний вимір. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2018. 400 с.

31. Рафальський О. Національні меншини України у ХХ ст. Історіографічний нарис. К., 2000. С. 89
32. Сидоренко Н. В. Розвиток освіти національних меншин у північно-східній Україні у 20-х–30-ї роках ХХ століття
33. Скляр В. М. Херсонська область: етнічний склад населення (1989-2001 рр.). *Зб. наук. пр. Наук.-дослід. ін-ту українознав.* К., 2008. Т. ХХ. С. 496-505.
34. Статистичний Щорічник України. *За 1999–2008р.р.* К.: Статистика. 115 с.
35. Ткаченко Є. В. Правовий захист прав етнічних та мовних меншин : навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О.О. 2018. 315 с.
36. Чирко В.В. Національні меншини в контексті формування української державності. *Українська державність.* К., 1993. С. 273
37. Чирков А.В. восстаноят ли народы Украины утраченное численное преимущество в Крыму? (Современные и возможные будущие изменения этнической структуры населения Крымского полуострова). М., 2009. 40 с.
38. Шульга М. Національні меншини України під захистом держави. *Україна. Європа. Світ.* 1995. 26 квіт
39. Ядловська О. С. Етнічний склад сільського населення півдня України напередодні 1917 р. *Чорноморський літопис.* Випуск 3. 2011. С. 85 -88.
40. Ядловська О. Національні меншини Півдня України в контексті політичної діяльності (початок ХХ ст. – 1918 р.). Монографія. Дніпро : Видавець Біла К. О. 2020. 284 с.

# ДОДАТКИ

## Додаток А

## Етнічний склад українських земель за переписом 1897 та 1900 рр.



*Джерело:* Перепис населення Російської імперії 1897



## Додаток Б

## Сучасний стан розселення українців



Додаток В

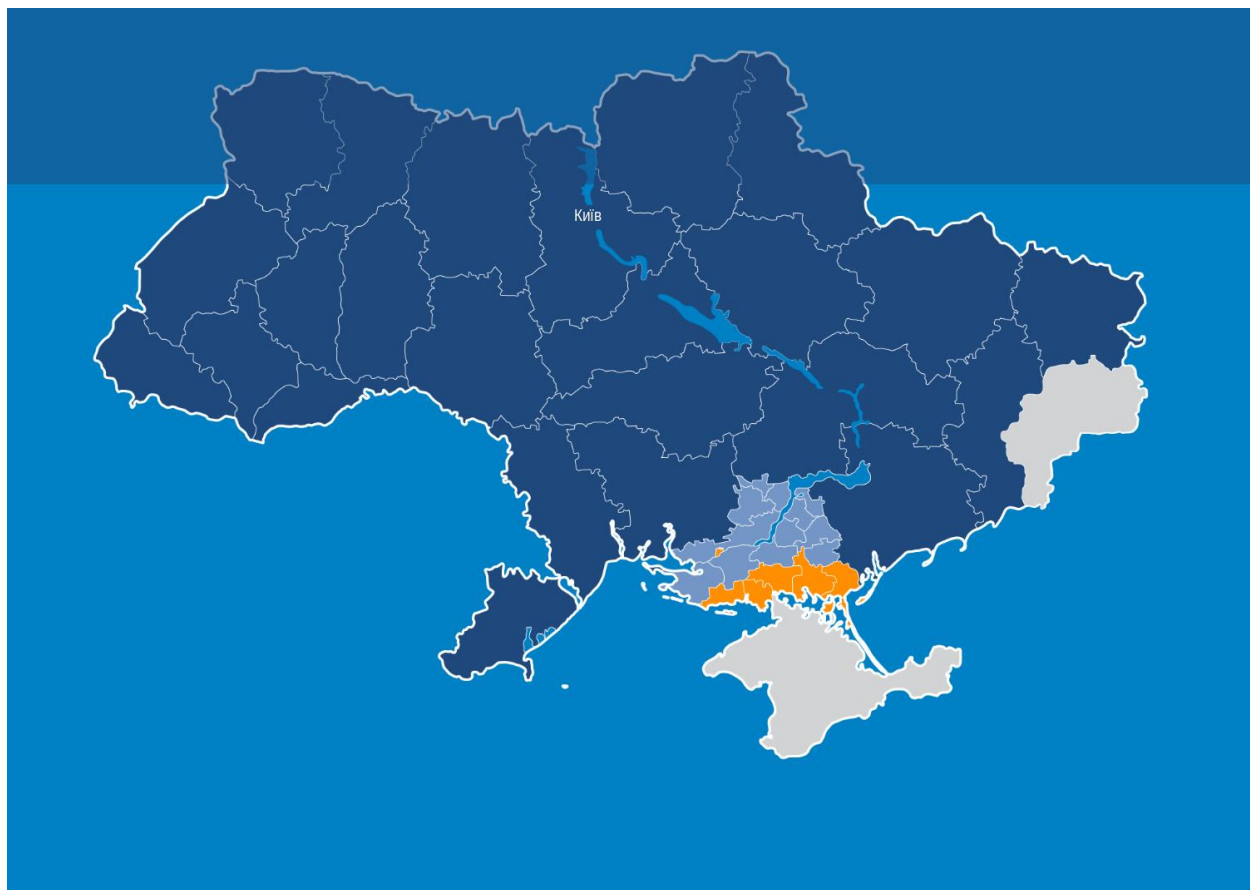
Сучасний стан національних меншин в Україні



Додаток Г  
Багатонаціональна Херсонщина

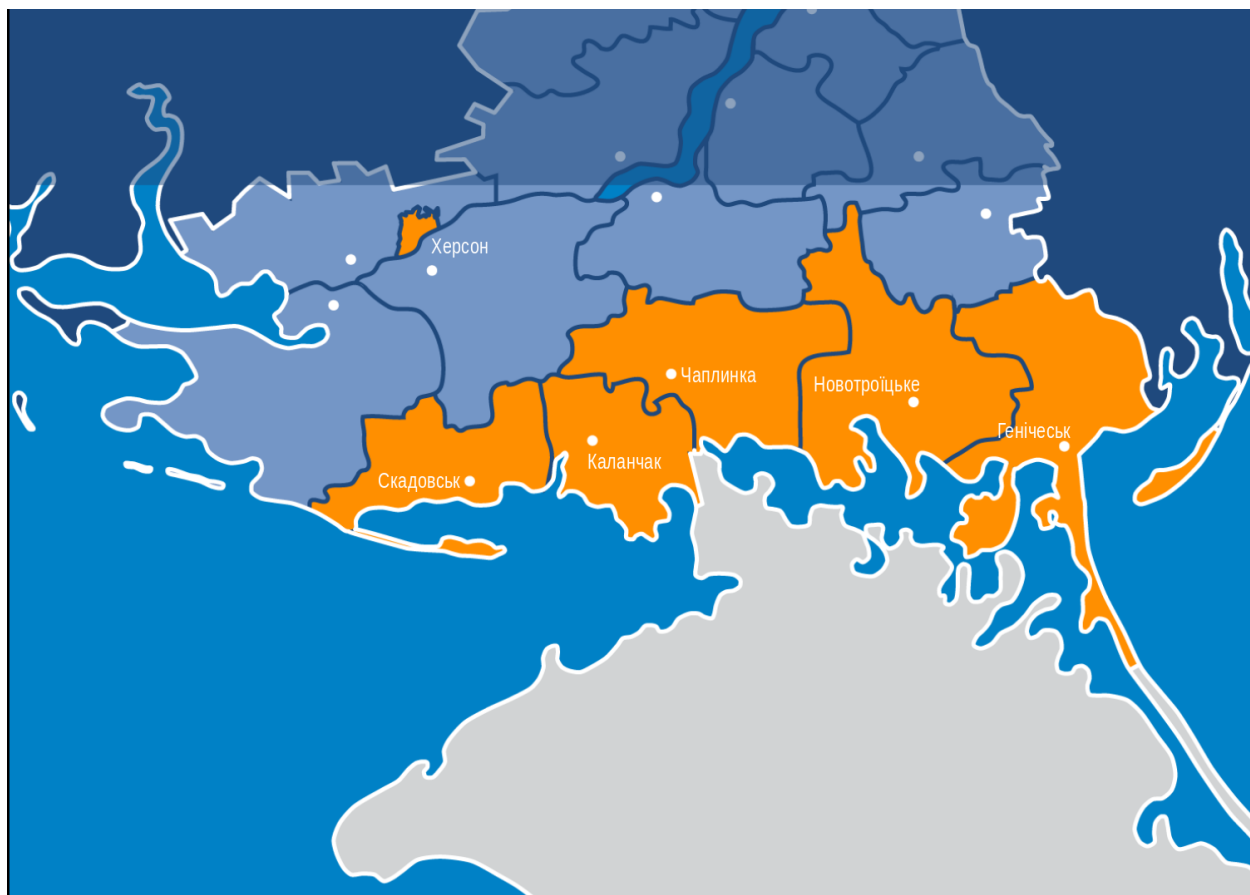


Додаток Д  
Етнічні райони Херсонщини



## Додаток Д 1

## Етнічні райони Херсонщини



## Додаток Е

Щорічний фестиваль національних культур «Дружба народів»  
(м.Херсон)

## Додаток Ж

Всеукраїнський фестиваль національних культур «Таврійська родини»  
(м.Генічеськ)

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ  
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО  
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Алябова Анастасія Сергіївна, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

**ЗАЯВЛЯЮ**, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
  - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
  - принципів та правил академічної доброчесності;
  - нульової толерантності до академічного плагіату;
  - моральних норм та правил етичної поведінки;
  - толерантного ставлення до інших;
  - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
  - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
  - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
  - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
  - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
  - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
  - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
  - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
  - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
  - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
  - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
  - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
  - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
  - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
  - не підроблювати документи;
  - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
  - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
  - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
  - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
  - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
  - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
  - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

**УСВІДОМЛЮЮ**, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть



бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

09.12.2022

Анастасія Алябова

